

Sutterfolk i Minnesota

Stor utvandrarskara i maj 1882

Den 12 maj 1882 lämnade skeppet Albano Göteborg med destinationen Hull i England. Ombord fanns 49 solleröbor, alla med Norra Amerika som slutligt mål. Bland utvandrarerna fanns "Ågå Ull" eller Sutter Olof Jönsson, som han egentligen hette. Tillsammans med hustrun Resar Margeta Andersdotter, den elvaåriga dottern Anna och de tre små sönerna Anders, Jöns och Axel bröt de upp från Resar- eller Nisågården i Utanmyra för ett nytt liv i ett nytt land. I resällskapet fanns även hans svärföräldrar.

Småskolelärare och klockare

Sutter Olof hade varit småskolelärare på Sollerön åren 1865-81 och dessutom tjänstgjort som klockare och när han lämnade sin tjänst för att utvandra, blev det svårt att finna en ersättare. Det fanns ingen sökande och man fick helt enkelt föreslå tre personer, som man fick rösta på och ett par veckor före Sutter Olofs utresa fick man en efterlängtat efterträdare. Denne fick också uppleva att Sofia Magdalena församling fick sin första kyrkorgel 1887. Sutter Olof hade endast haft ett psalmodikon till stöd.

Till Otter Tail County i Minnesota

I USA slog sig familjen ned i Compton nära staden Wadena i Otter Tail County i centrala Minnesota. Det var en trakt med många solleröbor och det var naturligt att organisera en församling, där man kunde söka styrka i sin

gudstro och gemenskap bland människor med samma bakgrund, traditioner och värderingar. Här kom Sutter Olof att lägga ner ett stort arbete, bland annat som söndagsskolelärare. Hans pedagogiska erfarenheter från hemlandet kom väl till pass. Inte ens de svåraste oväder eller den starkaste kyla kunde hindra honom från att gå till Guds hus. Han var en fridens man med starkt engagemang för det han trodde på.

Det var ett hårt liv, som väntade den lilla familjen, som i Amerika utökades med fyra barn. När dottern Mea föddes sex år efter utresan och sonen Charles Joseph fyra år senare, hade det amerikanska namnskicket brutit det fäderneärvda från Sverige. När det sista barnet föddes, var två av de äldre syskonen redan döda - lille Axel dog drygt ett år gammal endast några dagar efter framkomsten till Minnesota och brodern Anders blev bara tretton år gammal.

Vildmark

Det första som behövdes var ett eget hem och det är nog troligt att man ofta hade anledning att tänka tillbaka på släktens gårdar i Utanmyra och Rothagen. Välbyggda timmerhus. Uppodlade marker. Här möttes man av mestadels obruten mark. Det krävdes byggnader till skydd åt folk och få. Familjen kunde redan vid ankomsten flytta in i ett litet enkelt hus, som man köpt av en farmare, som fått andra framtidsplaner. Men den växande familjen krävde utrymme. Virke fanns det gott om - större delen av området var vildmark utan vägar eller broar. Man lyckades skaffa oxar och vagn och stretade sig fram och försökte ta sig över strida strömmar, ofta med fara för sina liv. Det hände att lasten gled av flakvagnen och drev bort i försommarbäckarnas höga vattenstånd.

Här mötte man för första gången "blizzards", svåra snöstormar, tornados, gräshoppsangrepp på skörden och mycket annat, som var okända företeelser i Dalarna. Aldrig hade man väl kunnat förstå sig på att det förlovade landet skulle bjuda på så många vedermödor och strapatser.

Ett problem för familjen var att "the land office", lantmäterikontoret, låg i Alexandria, dit det var flera dagsresor med oxspann genom obonat land. Där bodde mycket folk från Lima och Floda socknar, bland dem kanske några som kommit över på samma båt som sollarögruppen. Man måste ha papper på att man ägde sitt land och allt efterhand ville man också utöka sina ägor. Jorden var bördig och gav god bärning. Att "ta upp" jorden var ett ansträngande arbete - man spände både oxar och folk framför plojen och svedjebruk var inte ovanligt även om finnmarkernas rågskäppor snart byttes mot "bushels" av vete, majs och potatis. På den farm Sutter Olof köpte fanns några tunnland upptagen mark, vilket underlättade det första årets arbete och gav en liten skörd redan den första hösten.

Indianer

Det fanns gott om indianer i trakten och även om de var fredliga, var kvinnor och barn rädda. Resar Margeta fann för gott att ge dem en matbit, när de kom fram mot gården och visade med tecken att de var svultna. Bröd, potatis, en mjölkskvätt kanske. I gengäld fann hon att de, när de haft god jaktlycka, visade sin tacksamhet genom att komma förbi nybygget med en hjortstek, ett icke föraktligt tillskott i hushållet. Tysta kom de i sina mjuka mockasiner, tysta försvann de som skuggor in i snårskogen. En ömsesidig respekt kännetecknade umgänget.

Sutter Olof Jönsson, som var född i Rothagen på Sollerön 1845, dog i Compton i Minnesota 1914. Hans hustru Resar Margeta Andersdotter var född i Utanmyra fem år senare och överlevde sin man med tjugo år. Femtiotvå av sina åttiofyra levnadsår tillbringade hon i Nordamerika.

Sutter Jöns - John Sutter

Av Sutter Olofs tre utvandrade söner överlevde endast sonen Jöns barnaåren. Under namnet "John Sutter" levde han i Minnesota fram till sin död 1956. John försörjde sig mestadels som snickare men tyckte också om att skriva. Under fyrtioalet fick han hjälp av sin dotter Margaret att skriva ner sina minnen. Han försökte få dem publicerade men hade inte särskilt stor framgång. Man hade ännu inte börjat intressera sig för "lokalhistoria" och gav inte mycket för en invandrades enkla berättelse. Hans son Melvin berättar att endast en av hans artiklar, som handlade om Abraham Lincoln, gick i tryck.

Barndomsminnen

John Sutter hade bara ett enda litet barndomsminne från Sollerön. "Jag stod ute på gården, när en hästskjuts kom förbi. Jag ville så gärna åka med och fick löfte om det, om jag gick in och frågade mor om lov. När jag kom ut, var körkarl och häst borta. Besviken stod jag där gråtfärdig med tummen i munnen. Förstår Du att jag inte hade någonting emot att lämna ett land som inte ens gav en barnunge en skjuts?" Treåringen hade nog inte så mycket att säga till om i utvandrarfrågan.

På båten trivdes han som fisken i vattnet, sprang omkring och lekte och mindes att en sjöman räckte honom en mugg mjölk. "Den måste ha varit sötad! Jag har aldrig i mitt liv smakat något så gott! Den smaken kommer jag aldrig att glömma! Än idag tänker jag på den episoden ibland och då vattnas det i munnen på mig! Den mannen förstod nog inte vad han gjorde för mig den gången".

Ett diffust minne från New Foundlandkusten hade John också. Storögda immigranter fick se en val med karakteristisk "vattenfontän" ett stycke bort från båten. Minuten efteråt bröts den nästan överkliga naturupplevelsen av ett skott.

Äntligen framme

Av den långa färden mot Otter Tail County mindes John ingenting. Han var sjuk vid framkomsten och var glad att vara framme. Långe kändes gungningarna från den flera veckor långa båtresan, skumpande vagnar och till synes oändliga vandringar i kroppen på honom. Men sollarökarlarna hade inte fått nog. Jordhungriga fortsatte de ytterligare några dagsresor till Crookston, där det skulle finnas gott prärieland. Besvikna återvände de till sina familjer. Där borta fanns mest träskområden, ingenting att odla upp. Deras liv skulle komma att framlevas i trakten av Wadena, som blev den största sollaröbosättningen i Mellanvästern. De flesta av grannarna var från Dalarna. Det sjungande ålderdomliga dalmålet blandades snart med amerikanska ord och uttryck men bordsböner, visor och trallar levde kvar. De fördes vidare till kommande släktled i en svenskamerikansk blandkultur.

Nödtorft och dagligt slit

Så packade man upp sina få tillhörigheter. Ur kista och matsäcksskrin togs grova vadmalskläder, kopparkittlar, spinnrock och kardor, vävredskap och en mynningsladdare. Det var inte mycket man hade möjlighet att ta med sig över Atlanten. Föremålen var valda med omsorg och eftertanke. De skulle behövas i det nya landet. Med sina små penningmedel kom man inte långt. Sparsamhet var en nödvändig dygd.

Landet inbjöd till upptäcktsfärder för Suttersyskonen. Här fanns orörd vildmark, timmerskog och lummig lövskog med sockerlönns- och björkmen också öppna prärier för den som ville ha mera armbågsrum. Här blänkte sjöar och bäckar och det var gott om fisk och småvilt överallt. "Alla råvaror man kunde önska hade Skaparen placerat i detta goda land för att ge nybyggarna möjligheter till ett gott liv. Det var bara människans egen brist på fantasi och arbetsförmåga som lade hinder i vägen för ett utnyttjande." John tänker tillbaka på deras hemgjorda verktyg och förundras över det arbete, som kunde utföras. "Jag undrar just om det finns någon idag, som skulle ens försöka bära en säck mjöl på ryggen från en kvarn, som ligger trettio engelska mil bort!"

Arbetsnävar och Guds hjälp

"Sollaröborna kom nästan tomhänta till det nya landet. Deras starka nävar och arbetsförmåga förvandlade inom några år vildmarken till ett blomstrande land med välutrustade bondgårdar, vägar, skolor och kyrkor. Vilka karaktärsdrag bar de inte med sig från den Gamla Världen, dessa människor, som så helt med sin egen styrka och Guds hjälp, fick kämpa för att få en utkomst."

John Sutter fortsätter: "De flesta kom från små gårdar. Befolkningen ökade och hemmansklyvningen gjorde det nästan omöjligt att försörja sig på allt mindre egendomar. Ett fåtal kunde bli ägare till gårdar, som gav

bärgning. Andra plöjde steniga åkrar eller ställdes ansikte mot ansikte med undermåliga jordar. Drömmen om Amerika växte. Några var desperata i sin längtan efter nytt land. Andra lockades av brev med berättelser om goda skördar och bättre levnadsvillkor.”

Samhörighet och solidaritet

“Båtarna som korsade Atlanten var packade med immigranter. Tänk, bara hur många kaffepannor och spinnrockar som gjorde samma resa! Nu kan jag förstås bara prata för dem som slog sig ner i vårt grannskap. De var uppfostrade i tron på Gud och försökte mer eller mindre framgångsrikt att utöva gudeliga dygder i sina egna liv och i umgänget med sina grannar. Deras fattigdom var inte någon hastigt påkommen olycka. Både de och deras föregångare hade varit fattiga sedan urminnes tider. De var vana att tillverka de föremål de behövde. Ämnesveden togs, när man såg den, inte när man behövde den. De var alla vana timmermän, smeder, skraddare och skomakare och duktiga snickare, som tillverkade möbler och bruksföremål. Man gjorde arbetsbyten med sina grannar och lånade redskap av varandra. Trösklagen gick från gård till gård precis som hemma. En stark känsla av samhörighet var förhärskande - en mans svårigheter var allas.”

Uppbyggandet av det lilla samhället i Otter Tail County var något av ett kooperativt företag, som leddes av människor, som var vana vid hårt kroppsarbete och tränade sedan barnsben att förlita sig på att allt de behövde kom från vad jorden kunde ge.

John Sutter, född i Utanmyra på Sollerön 1878 och död i Compton i Minnesota 1956, var gift med Ida Lorine från Småland. De hade sex barn, fyra pojkar och två flickor. Av dem blev Harold, född 1917 och gift med Virginia Eastman, far till tre barn, Barton, Ross och Sally Ann. Efter sin hustrus död 1961 gifte han om sig med Geraldine Sunwall och fick med henne sonen Craig.

Barton Sutter mångsidig författare

Den äldste av Harold Sutters söner, Barton, föddes i Minneapolis i Minnesota 1949. Han är välkänd författare och bosatt i Duluth vid Lake Superior, en av världens största insjöhamnstäder. Vägen dit var lång. Han växte upp i småstäder i majsältets Iowa och “det var som att leva i exil”, berättar han. “Jag hade hela tiden en Minnesota-karta på väggen och en stor del av min uppväxt planerade jag bara att kunna rymma tillbaka till min födelsestat”.

Men hemmet gav också läsglädje och stimulerade till skrivförsök. Om sin far, som var luthersk präst i flera små landsortsförsamlingar, säger han: “Hans språk var magiskt på något sätt. Folk blev döpta och gifte sig bara därför att han sade åt dem att göra så.” Och “mormor var en skvallertant och

John Sutter och hustrun Ida Lorine.

Fotot taget på deras 45:e bröllopsdag.

stor historieberätterska hela sitt liv!” Hon dog vid 97 års ålder och betydde mycket som traditionsbärare och förmedlare av nedärvda tankar. Lärare och författarkollegor stimulerade honom att fortsätta skriva.

Sin akademiska examen tog han på Southwest State University och fortsatte sedan att studera “skapande skrivande” på flera ställen, innan han arbetade som sättnare på ett boktryckeri i ett tiotal år. Han gick den långa vägen till fulländat författarskap och skaffade sig erfarenheter på många områden.

Barton Sutter flyttade 1987 till Duluth, staden om vilken han säger så här: “Duluth gör mig lyckligare än någon annan plats där jag bott. Här ämnar jag förbliva”.

Sorgen lindrades

“Jag började skriva på allvar, när jag var fjorton år”, berättar Barton. Året innan hade hans mor dött efter en lång tids cancersjukdom. “Skrivandet blev

ett sätt att bearbeta min sorg och försöka förstå och att överleva detta skräckfyllda faktum att mor var borta för alltid”. Han tillägger: “Att leka med ord var ett nöje i sig självt och dessutom tycktes jag ha lätt för att formulera mig och folk började ge mig beröm för vad jag skrivit”.

Mästerlig författare

Omdömena i litterära tidskrifter är entydigt positiva. “Sutter har en livfull röst, som för ett lågmält samtal med läsaren”. “Böckerna om hans barndom är fulla av detaljer, som ger en känsla av äkthet”. Han är en mästare att skildra människor i olika situationer. De blir levande på ett intensivt och genomträngande sätt och lämnar ingen oberörd.

Novellförfattare, lyriker, dramatiker - Barton Sutter, ett namn att lägga på

Barton och Ross Sutter

minnet för framtiden. Kanske kan man hoppas på att hans böcker översättning når en svensk publik?

Ross Sutter musikalisk nyskapare

Säckpipa från Skandinavien, getskinnstrumma från Irland, franskt knappdragspel eller tyskt handklaver, inget instrument tycks vara främmande för denna mångsidiga musikaliska begåvning, ytterligare ett av Sutter Olof Jönssons barnbarnsbarn och fyra år yngre bror till författaren Barton Sutter.

Ross Sutter är musiklärare men ansvarar också varje sommar för lägerveckor, där barn i mellanstadieåldern deltar. Han förklarar: "Mitt mål är att lära mina elever att göra sina egna sånger, sina egna danser - att återuppliva gamla sånger, lekar och historier, som deras föräldrar, farföräldrar och förfäder tyckte om och höll levande, att sjunga "Billy Boy" med lika mycket sångarglädje som de senaste TV-melodierna, att dansa "Snöbollsvalsen" med samma entusiasm som de senaste stegen från MTV och spela handklaver med samma iver som man brukar känna inför det senaste Nintendospellet".

Ross Sutter håller sig med moderna bilder, när han berättar om sitt mångfacetterade arbete som musiklärare, underhållare, lägerledare mm. Sin musikutbildning fick han på det norska universitetet Luther College i staden Decorah i norra Iowa, staten där han tillbringade några av sina uppväxtår i olika prästgårdar på landet. Idag är han en välkänd och ofta efterfrågad musiker och sångare med en bred repertoar. Han växlar mellan nytolkningar av gamla irländska och skotska ballader och svenska julsånger eller ringlekar runt majstången och har specialprogram för uppträdanden i olika stater. Han är något av en trollkarl, varesig det gäller att få förskolebarn att sjunga med i roliga rörelsesånger, tonåringar att glömma de senaste poplåtarna för att sjunga känslösamma visor från Europa eller svenskamerikanska pensionärer att minnas underhållare som Olle i Skratthult eller Olga Lindgren på snusboulevarden i Minneapolis. Han har gjort musikinspelningar på kasset och skiva och har framträtt i flera europeiska länder både som spelman och sångare. Själv minns jag honom från en julfest vid Amerikansksvenska Institutet i Minneapolis 1995, då han med stor bravur lärde små svenskättlingar att dansa runt granen och leka jullekar på svenskt vis. God hjälp hade han av Amerikansksvenska Spelmanslaget under rättviksättlingen Paul Dahlins ledning.

Sutterbröderna visar båda genom sin verksamhet att arvet från det gamla landet lever starkt i fjärde generationens utvandrarättlingar från Sollerön.

Högsta litterära utmärkelsen två gånger

Barton Sutter har belönats med den högsta litterära utmärkelsen i Minnesota och är för övrigt den ende som någonsin erfarits denna ära två gånger. Ett av

Julfest på Amerikansksvenska Institutet i Minneapolis 1995. Ross Sutter lär små svenskättlingar att dansa runt granen och leka jullekar på svenskt vis. Spelmanslaget leds av Rättviksättlingen Paul Dahlin.

Foto: Margareta Hedblom

prisen fick han 1992 för sin bok "My Father's War" (Min fars krig). En kritiker skrev om boken: "Sutter berättar helt enkelt en historia och låter läsarna dra sina egna slutsatser, vilka antagligen visar sig vara exakt de slutsatser han själv vill att de skall dra. De litterära symboler han använder betyder detsamma för författaren, personerna i boken och läsarna". Många anser att Barton Sutter är en av de främsta nutida författarna i Mellanvästern.

Att översätta poesi är en grannliga uppgift, som jag inte anser mig vara kapabel att göra. Jag avslutar därför min skildring av Sutterfolk i Amerika med att återge en av Barton Sutters dikter, "Swedish Lesson" ur diktsamlingen "The Book of Names" på originalspråket och låter därmed de läsare av Sool-öen, som förstår engelska få en extra läsoplevelse.

Swedish Lesson

Talk about the mother tongue.
I heard these words when I was young.
I'd gabble gibberish and stutter,
Mimicking my babysitters.
They'd say, "Can you speak svenska?"
I'd answer, "Ya, you betcha."
They'd giggle, slap their laps, and sigh.
Their gossip was my lullabye.
Around the barn their men would grunt
The Esperanto of immigrants.
My grandmother risked ridicule
Whenever she opened her mouth at school
But broke her brogue. I speak American,
But, feeling like a bad translation,
I bought the books and paid tuition.
My classmates mock my pronunciation.

Once these words were hawked and spit
By barbarians who meant it
When they swore. They drew swords
And mangled men for what they said.
These words are theirs but tamed by time,
Their history a wind chime.
Hearsay now, they sound so gentle
I think of women spinning wool.
Chuckling like a dandling song,
The melodic nonsense passes on
Rumors of the old country. We
Hear the schuss of snow and ski
Past places parents mentioned.
Strange. The teacher's intonation
Makes every other word a question.

Blue-collar misfits, dissatisfied
Housewives, we've stood beside
Our ancestors, laid hands on headstones,
Wondering why they ever left home,
Mystified by the rotten spoils
Of the Viking dream of silk and jewels.
We've traced the foreign, familiar names

Chiselled in grim cuneiform.
The rune stones resist interpretation.

And so we've begun the reverse migration.
God knows what we hope to learn.
The motives of the artic tern?
We murmur, uncertain what we're about,
But, counting together, we launch the boat.
I swear by my grandmother's face
And steer to the north, northeast.
I stammer and repeat my faith
In the dead, their hope, their anguish,
Buried alive in this, their language.

Margaretha Hedblom

Källor:

Släktforskningsuppgifter från Sollerön och Compton i Minnesota USA
framtagna av Margit Andersson

A Guide to Minnesota Authors: Barton Sutter (år ej angivet)

Berättelser av John Sutter (stencil 1981)

John G. Lorine: The History of the Compton Swedish Lutheran Church
(stencil ej angivet år)

Minnesota State Arts Board: Artists in Education (1996)

Barton Sutter: The Book of Names (New and Selected Poems by Barton
Sutter, 1993)

Intervju med Ross Sutter i Roseville i Minnesota den 4/1 1996

**Dikten Swedish Lesson har publicerats med välvilligt tillstånd av
författaren Barton Sutter och BOA Editions Ltd, Rochester, New York
14604.**